

MODULARIZACE VÝUKY EVOLUČNÍ A EKOLOGICKÉ BIOLOGIE

CZ.1.07/2.2.00/15.0204

Úvod

Cephalochordata, Urochordata, Myxinoidea, Petromyzontida

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Strunatci – Chordata

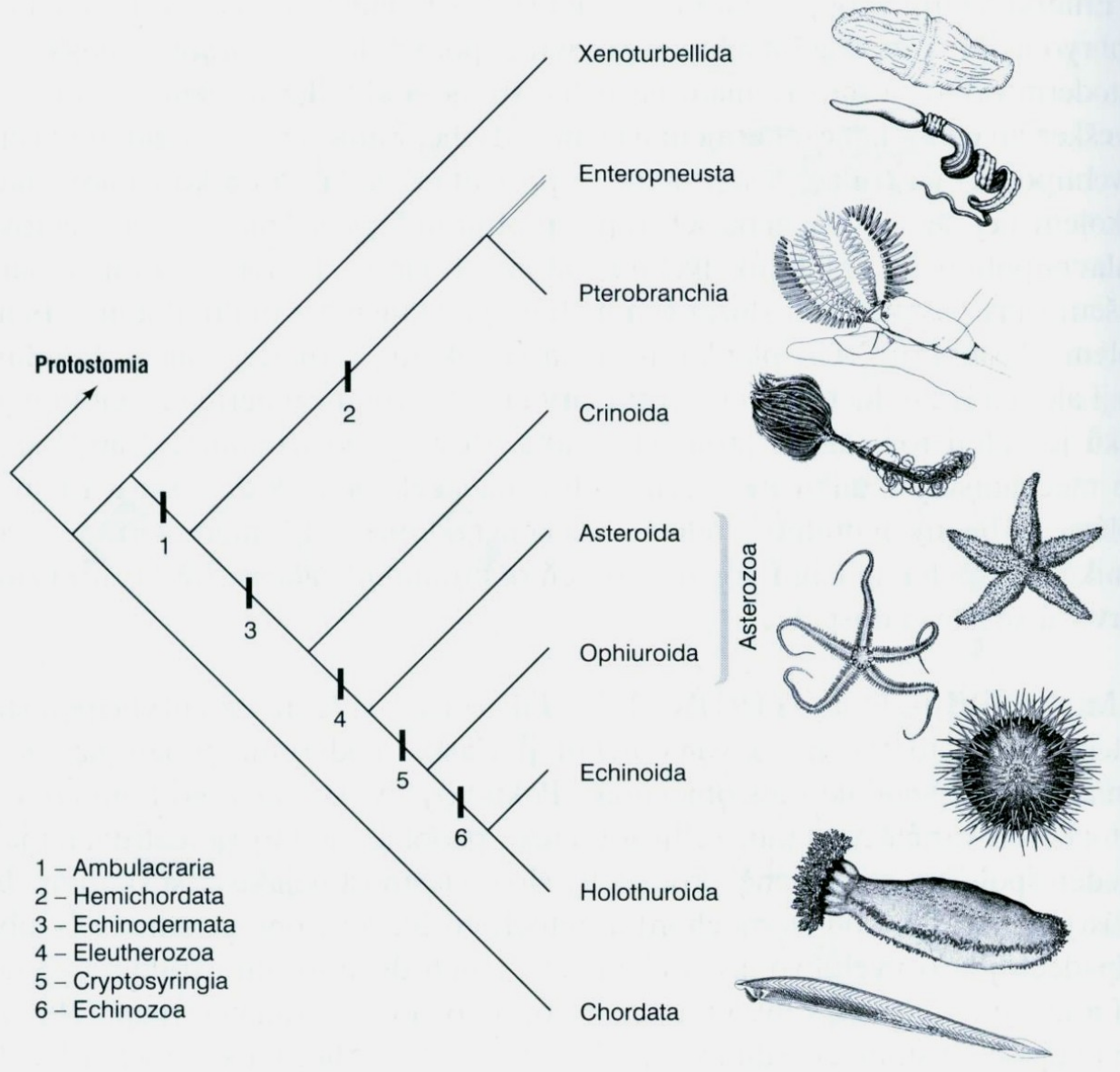
Znaky:

Pleziomorfní – původní, obecnější, primitivní, které s nimi sdílejí i jiné skupiny (bilaterální druhoústí)

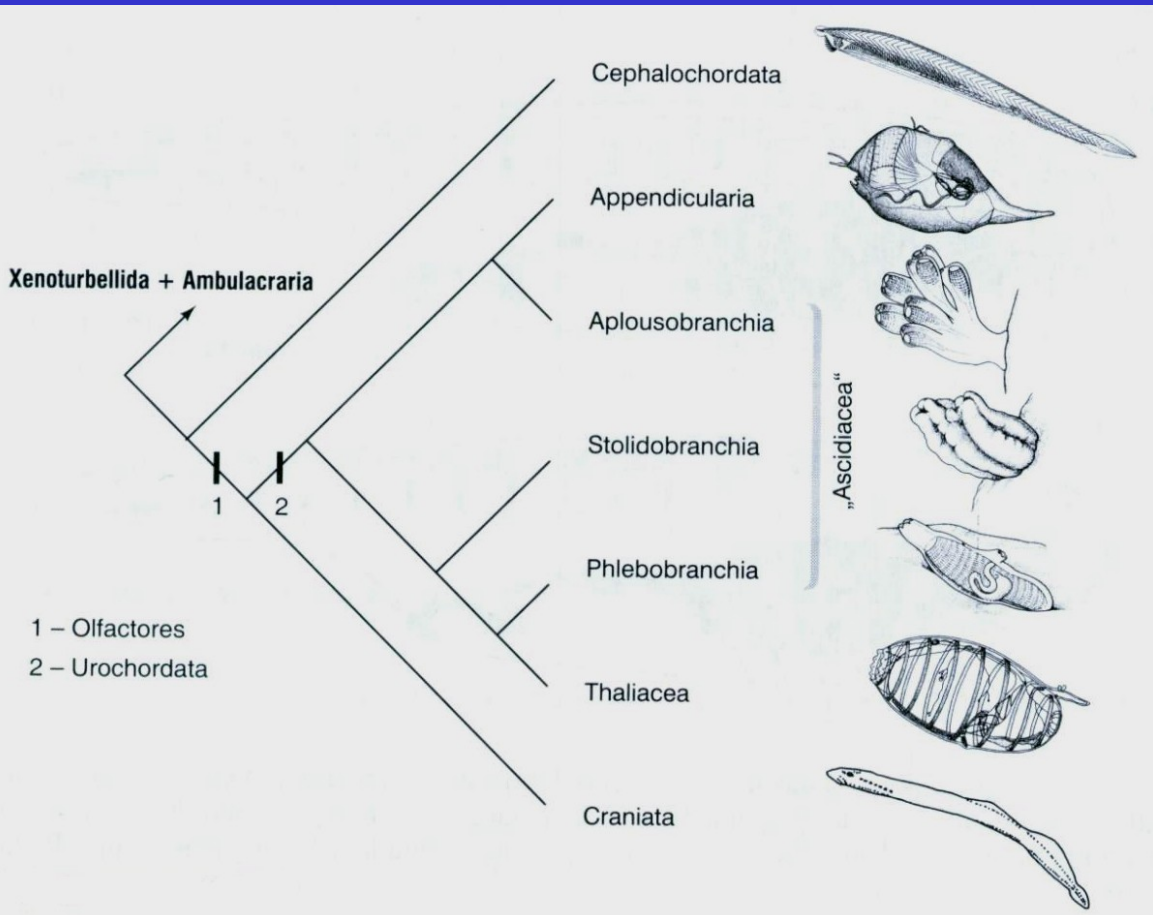
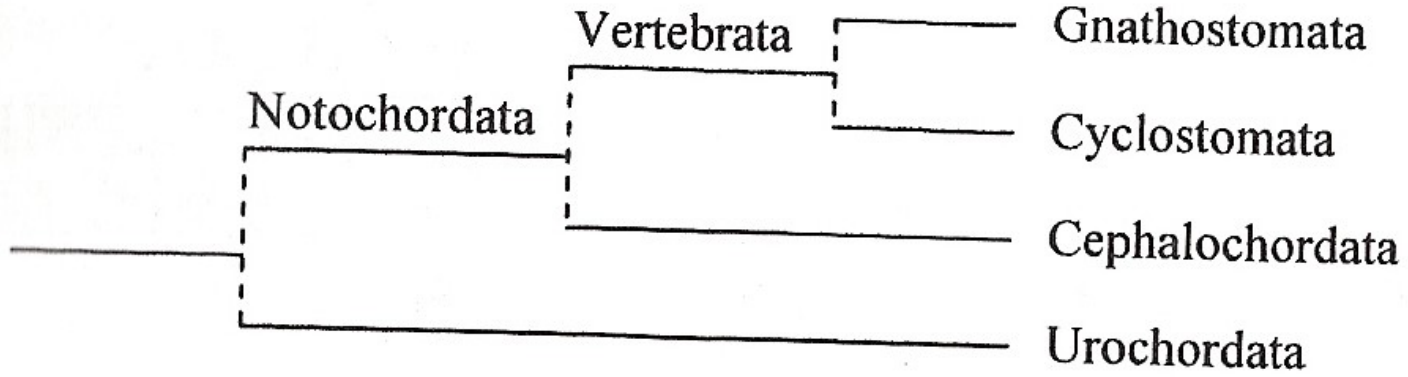
- 3 zárodečné listy – endo, ekto a mezoderm, druhotná tělní dutina (coelom)
- dvoustranná souměrnost, segmentace coelomu (potlačení v dospělosti)
- prolomení druhotného ústního otvoru – na opačném konci těla
- žaberní štěrby v hltanu (u vodních celý život, u suchozem. jen během zárodečného vývoje)

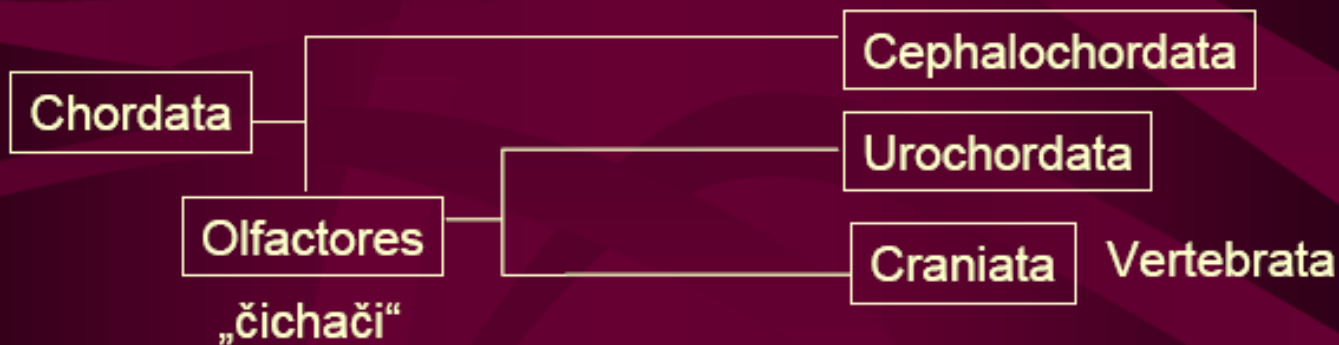
Apomorfni- odvozené, těmi se liší od ostatních živočišných kmenů (autapomorfie – diagnostické znaky)

- vnitřní kostra, **struna hřbetní (chorda dorsalis)**
- **nervová soustava – trubice** s centrálním kanálem (na hřbetní straně nad chordou), vchlípením neuroektodermu
- endostyl v hltanu (štítná žláza), hypofýza

A

Urochorda – odvozená skupina, druhotně zjednodušená
 Cephalochordata (kopinatci) – striktní uniformní metamerie
 Craniata (Vertebrata) – odlišná segmentace, ontogeneze hlavy
 a žaberního aparátu (viz EvoDevo – Evolution and Development Biology)

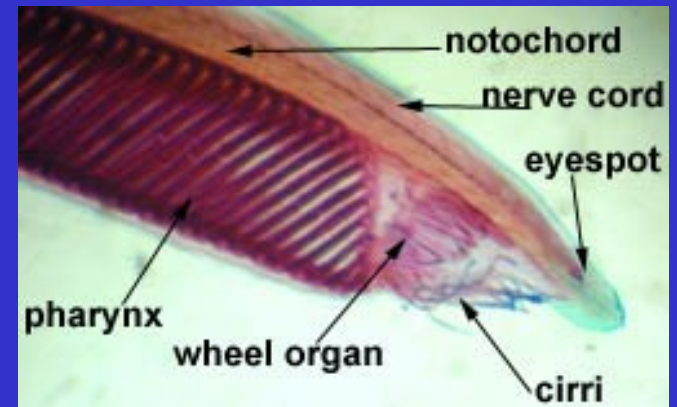
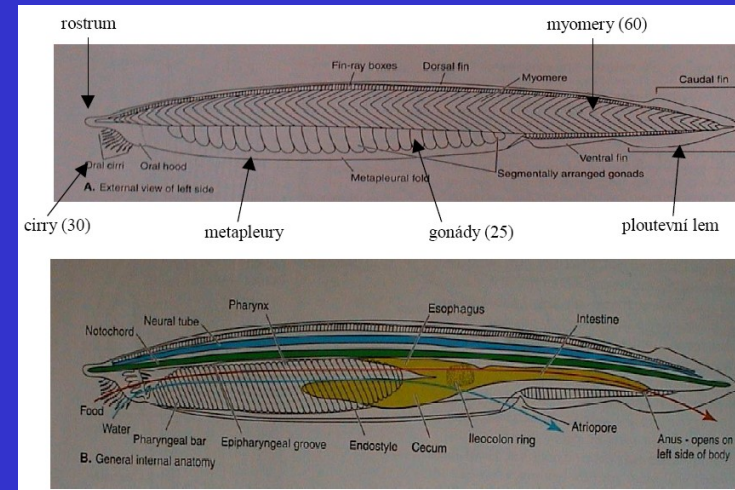
- nejasnosti ve vztahu 3 skupin, Vertebrata, Cephalochordata a Urochordata
- bazální skupinou Cephalochordata, a odvozenými skupinami Urochordata a sesterská skupina Vertebrata (klad Olfactores, Olfactoria, čichači)

Cephalochordata - Bezlebeční

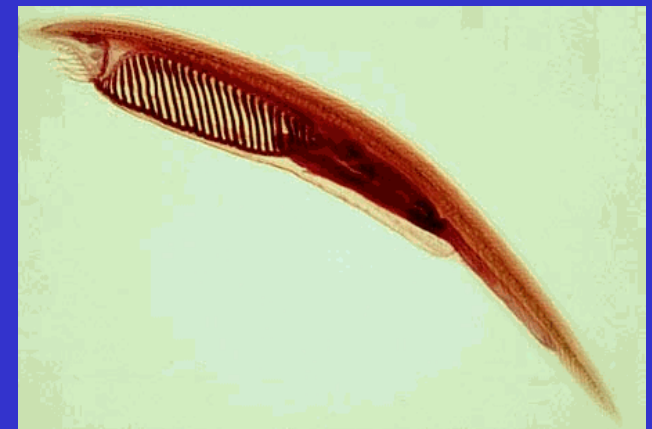
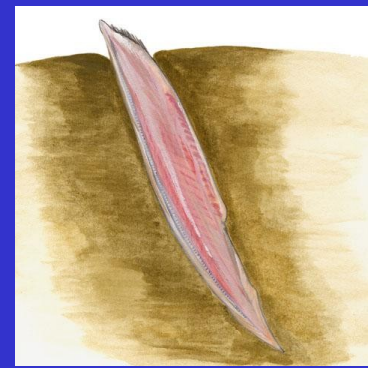
- (= Acrania) – bez diferenciacie hlavy a kostní tkáně
- chorda (notochord) podél celé hřbetní strany těla
- segmentace svaloviny (myomery)
- endostyl, bez srdce, obžaberní prostor

Autapomorfie:

- asymetrie těla u larev
- úprava ústního otvoru - vířivý orgán, Hatschekova jamka
- fotoreceptory v nervové trubici, nepárové čelní oko
- specifická stavba chordy – se svalovými buňkami
- vysoký počet žaberních štěrbin

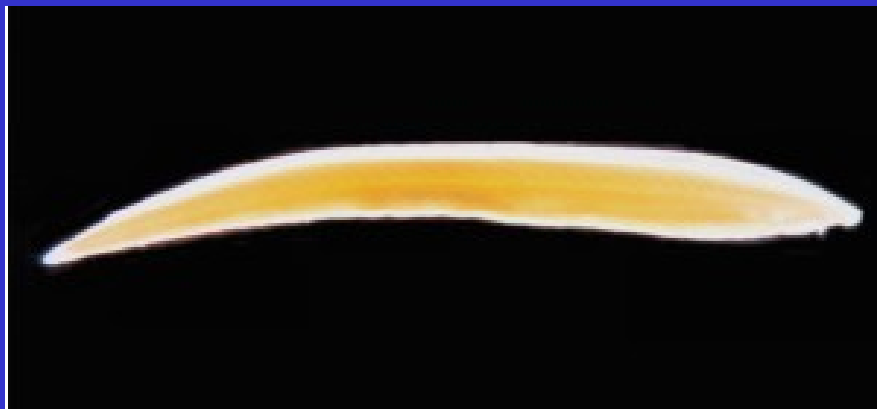

- rypec (rostrum), nepárový ploutevní lem + ocasní ploutvička, metapleury, jednovrstevná pokožka
- gonochoristé – mimotělní oplození
- příbřežní pásmo moří teplého a mírného pásma (noční aktivita)
- v písčných a štěrkových naplaveninách (břichem vzhůru)
- živí se mikroorganismy, detritem, fytoplanktonem
- dnes asi 50 druhů (Branchiostomidae)
- kopinatec plžovitý (*Branchiostoma lanceolatum*) – evropské břehy
- *Asymmetron*, *Epigonichthys*

Branchiostoma lanceolatum

Epigonichthys cultellus

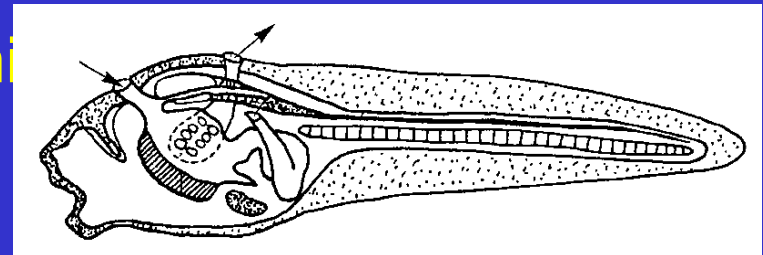
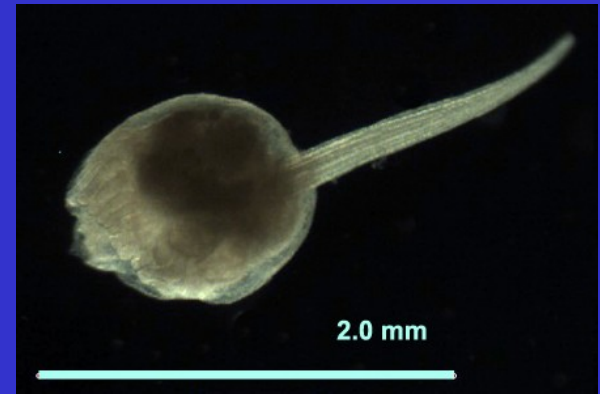

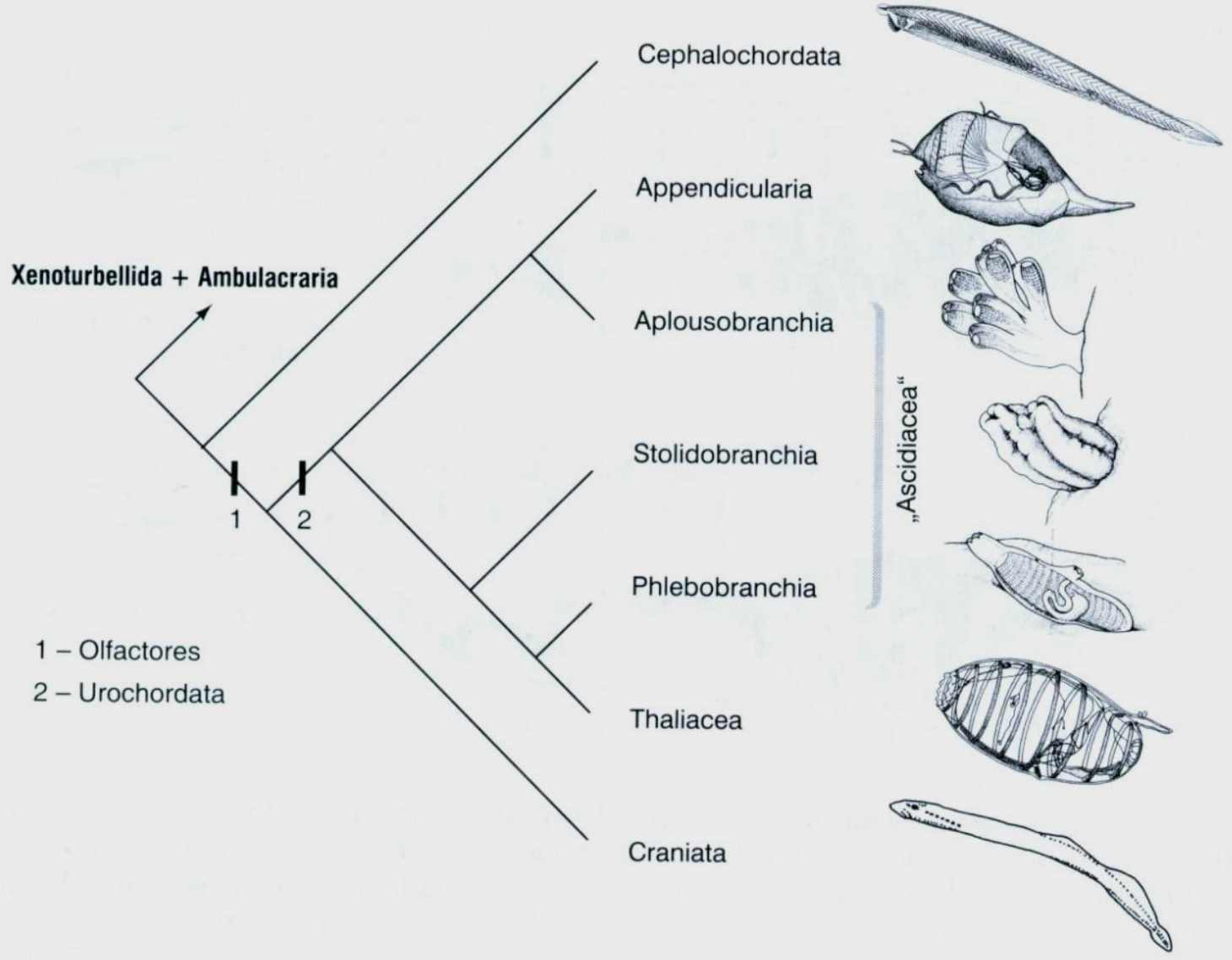
Epigonichthys lucayanus

Urochordata (=Tunicata) - Pláštěnci

- regresní vývoj (metamorfóza):
pohyblivá larva (aktivita) → pasivní dospělec (=přední část hlavy)
- jednovrstevná pokožka, plášť z tunicinu
- chorda jen v ocásku larev (uro-)
- nervová trubice jen u larev, jinak jen cerebrální ganglion
- otevřená cévní soustava, srdce se střídavou pulzací, hemovanadin, coelom u sumek a salp – perikardiální dutina
  - žaberní koš, obžaberní prostor (atrium), atrioporus
- endostyl - příjem potravy filtrací
- hermafrodité s nepárovými gonádami
- složité rozmnožování, i metageneze, pučení (koloniální sumky)

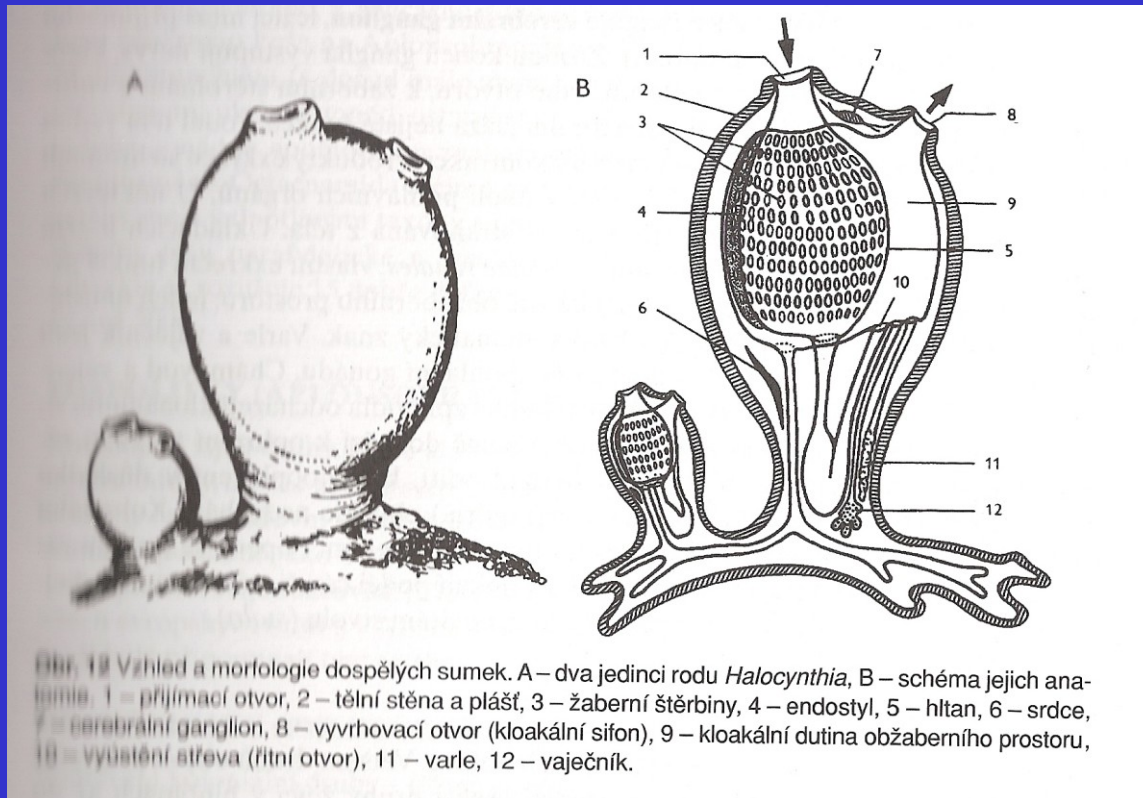
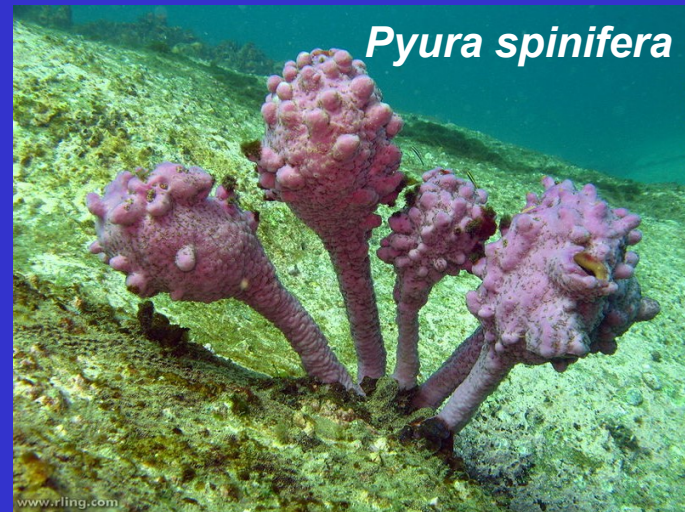

System pláštěnců

Tř. Ascidiacea – sumky (parafylie)

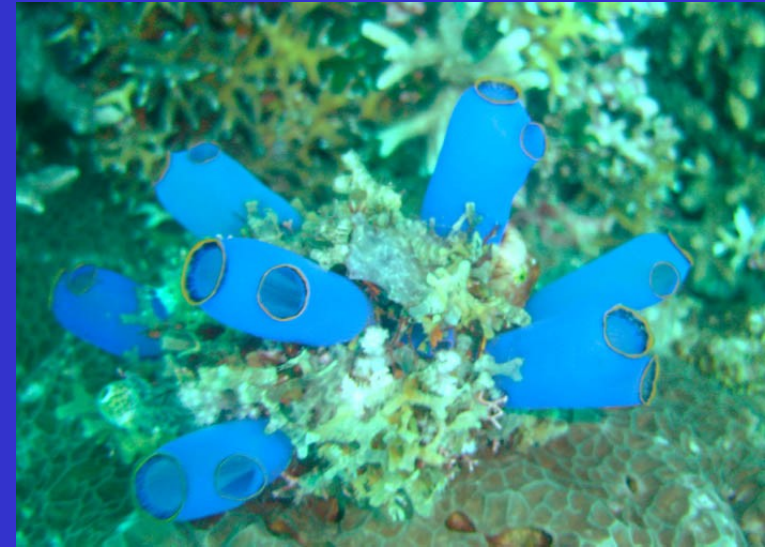
- přes 2000 druhů, plovoucí larvy, přisedlí dospělci
- vakovité tělo, často kolonie (pučení)
- trávící trubice do U, často pestře zbarvené
- dříve děleny podle umístění gonád, dnes podle morfologie žaberního koše

Obř. 19 Vzhled a morfologie dospělých sumek. A – dva jedinci rodu *Halocynthia*, B – schéma jejich anatomie. 1 – přijímací otvor, 2 – tělní stěna a plášť, 3 – žaberní štěrby, 4 – endostyl, 5 – hltan, 6 – srdce, 7 – cerebrální ganglion, 8 – vyvrhovací otvor (kloakální sifon), 9 – kloakální dutina obžaberního prostoru, 10 – vyústění střeva (řitní otvor), 11 – varle, 12 – vaječník.

Pospolitky – Aplousobranchiata

- koloniální, nemají společný plášť a kloaku, tělo na 2-3 části
- gonády ve střevní kličce, ocas larev horizontální

Clavelina caerulea

Pospolitka svijonožcovitá
(*Clavelina lepadiformis*)

Pravé sumky - Phlebobranchiata

- solitérní i koloniální, tělo max. na 2 části, gonády blízko střeva
- patří sem i skupina Octacnemida

Sumka štíhlá (*Ciona intestinalis*)

Sumka hrbolatá (*Phallusia mamillata*)

Ascidia virginea a *A. mentula*

Sumka obecná (*Ascidia mentula*)

Ciona savignyi

Zřásenky – Stolidobranchiata

- solitérní i koloniální (společný plášť a kloaka = synascidie), nečleněné tělo
- gonády na boku žaberního vaku

Zřásenka středomořská
(*Botryllus schlosseri*)

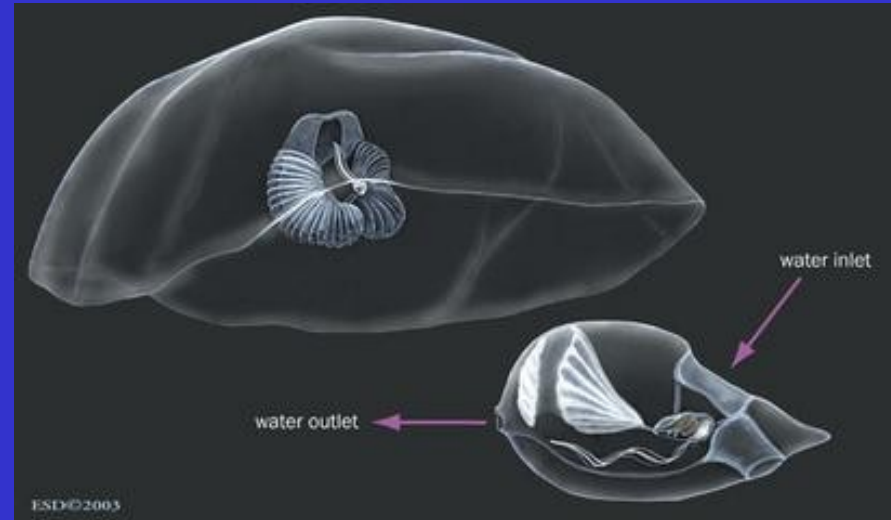
Sumka červená (*Halocynthia papillosa*)

System pláštěnců

Tř. Appendicularia - vršenky

- = Copelata, Larvacea
- 60 druhů , drobní pelagičtí, jen solitérní
- neotenie (zůstává i ocas s chordou – horizontálně; kmitání)
- plášť nekryje celé tělo, to je volně v průhledné schránce se sítkami (tu mění)
- redukce endostylu, obžaberního prostoru

Appendicularia sp.

Vršenka jednopohlavní (*Oikopleura dioica*)

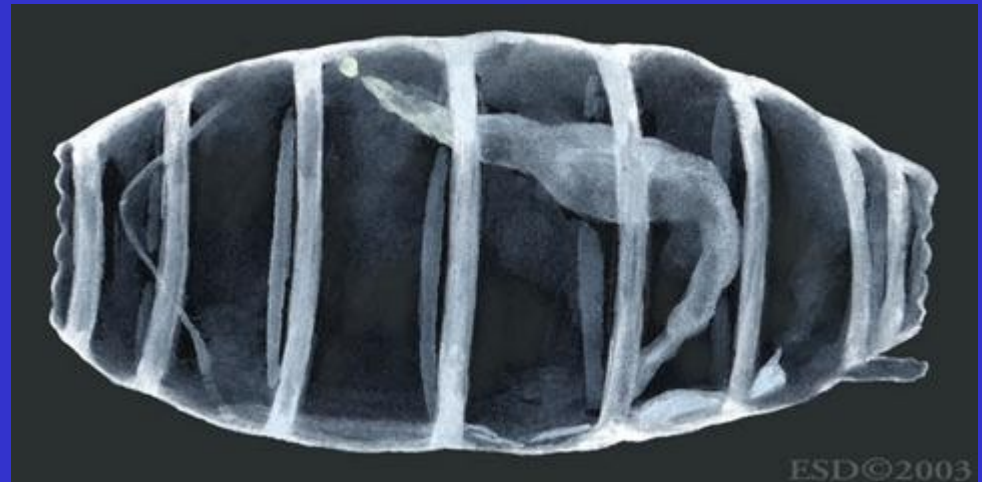
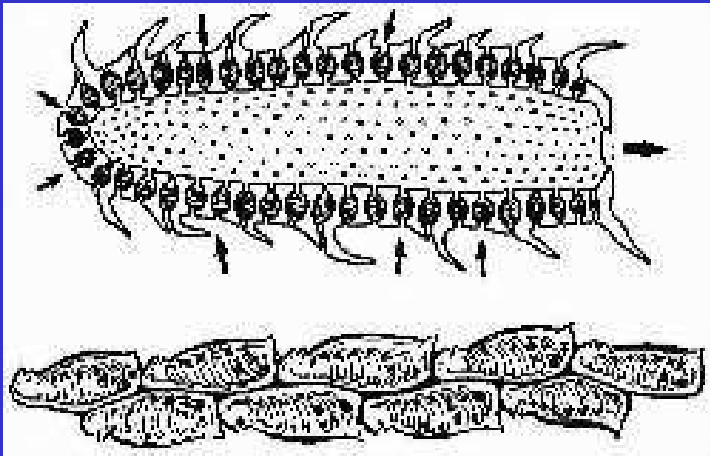
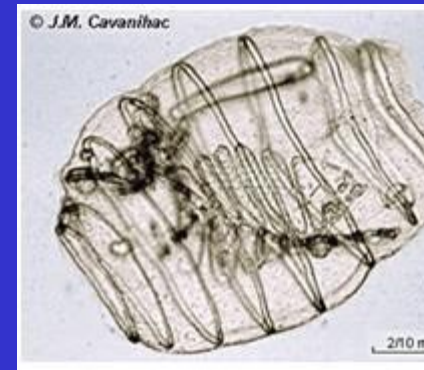

System pláštěnců

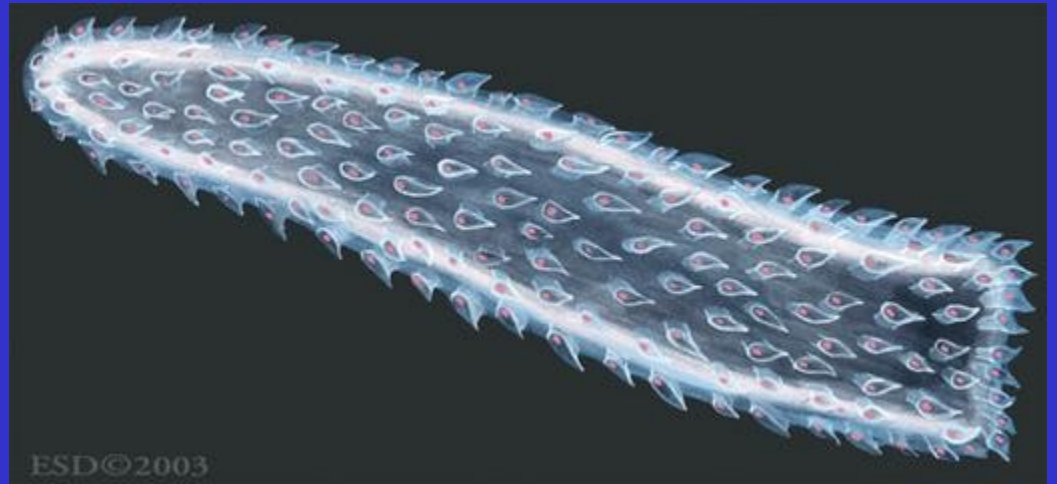
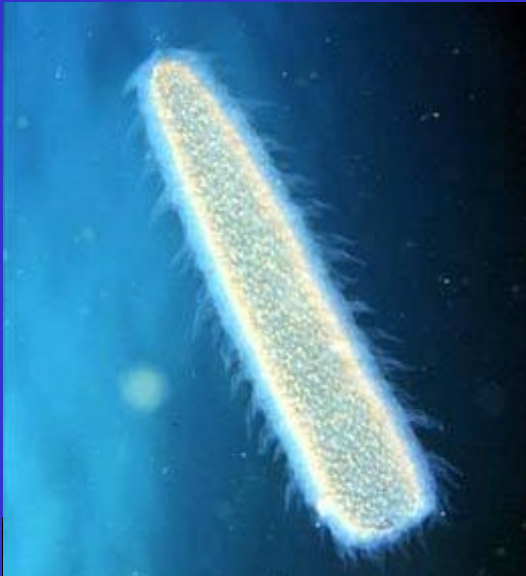
Tř. Thaliacea - salpy

- 50 druhů, pelagičtí, soudečkovité tělo, i kolonie
- larva jako u předešlých
- metageneze, oozoid + blastozoidi – (strobilace)
- pupenotvorný a hřbetní stvol
- průhledný plášť nebo jen bezbuněčná kutikula
- otvory na protilehlých koncích
- svalové pásy (obroučkovité) – reaktivní pohyb
- soustředění orgánů – tzv. jádro

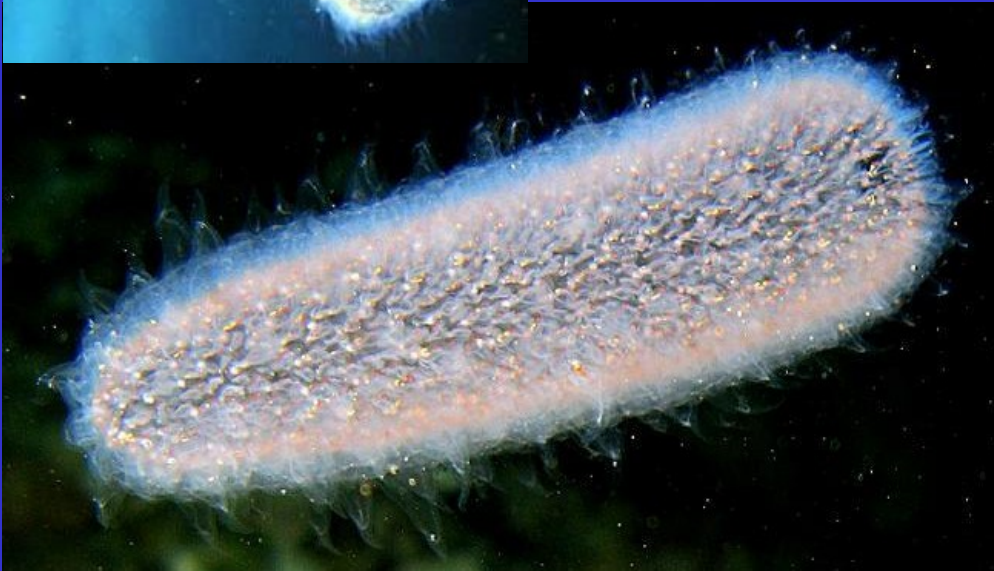
Ohnivky (Pyrosomida)

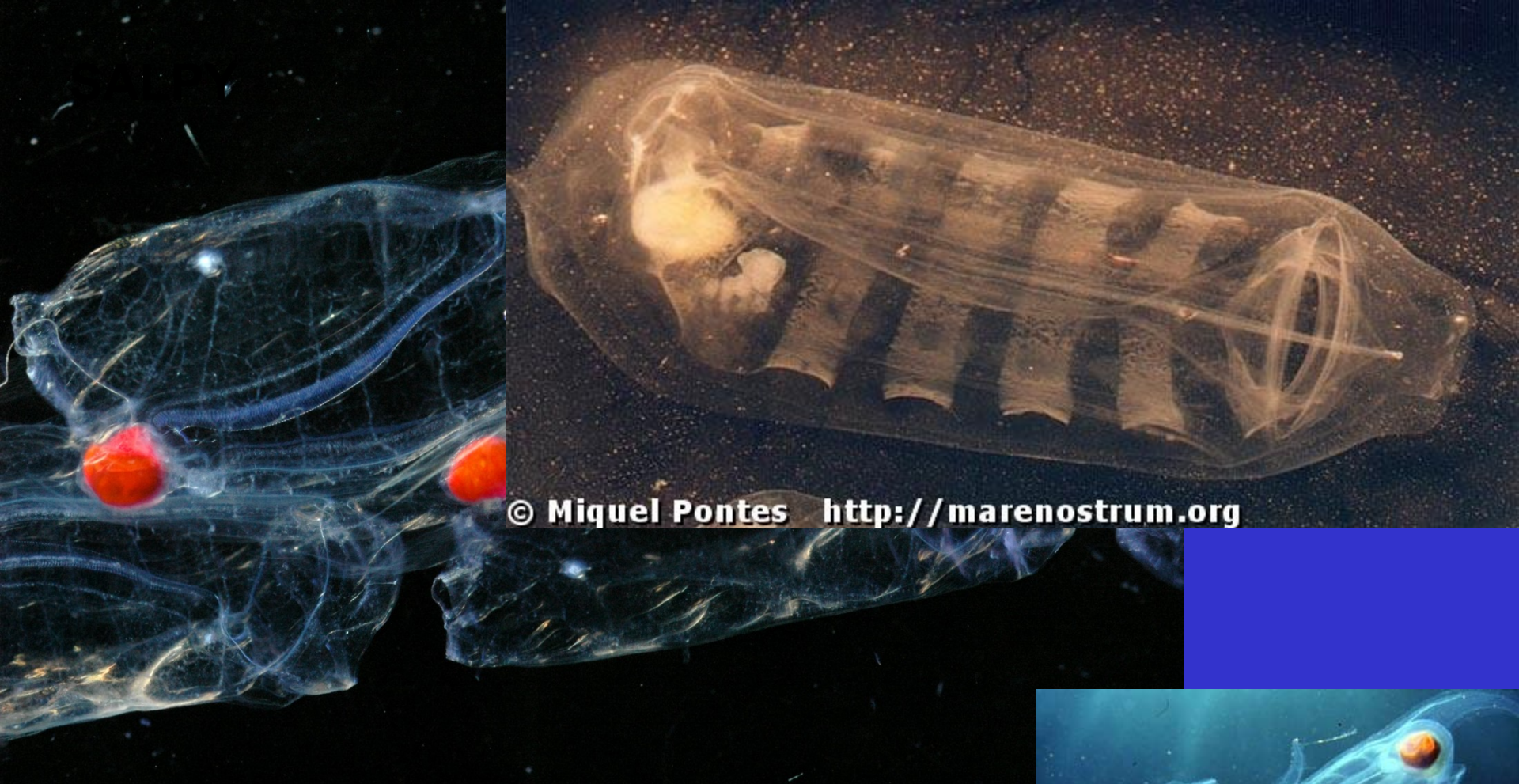
- kolonie (dutý válec), společná kloakální dutina
- bez volné larvy, luminiscence (světélkující)

ESD©2003

Ohnivka atlantská
(*Pyrosoma atlanticum*)

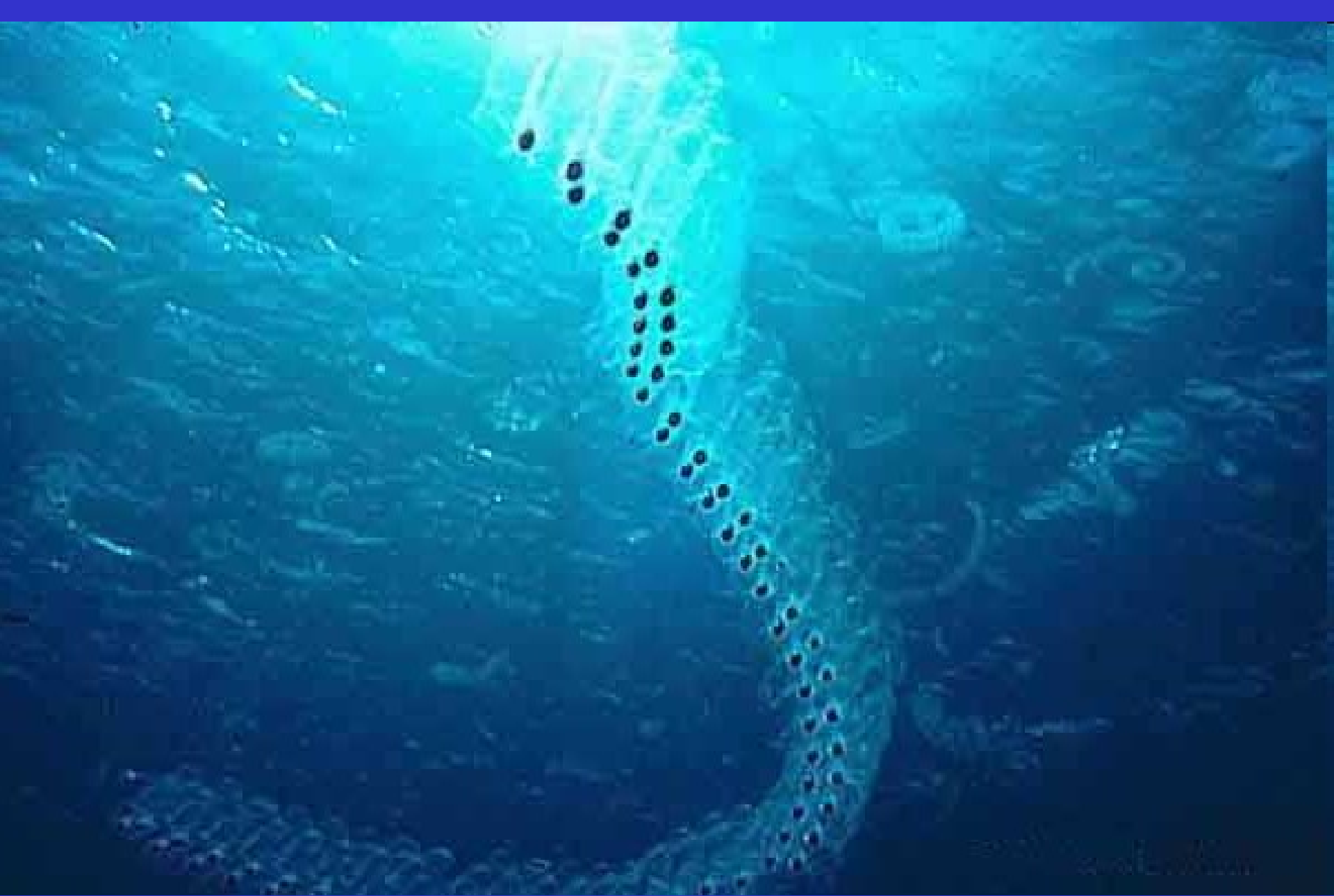

Salpy - *Salpa maxima*

Volně pohybliví, rodozměna (apomorfie salp),
Larva metamorfuje na oozoid. Nepohlavně stvol
– stolo prolifer, tvoří pupeny, jejich uchycení
na opačném stolo dorsalis, = blastozoidi (menší než oozoid)
Někteří pohlavně aktivní=gonozoidi (hermafroditi) - opět larva

Stolo dorsalis - blastozoidi

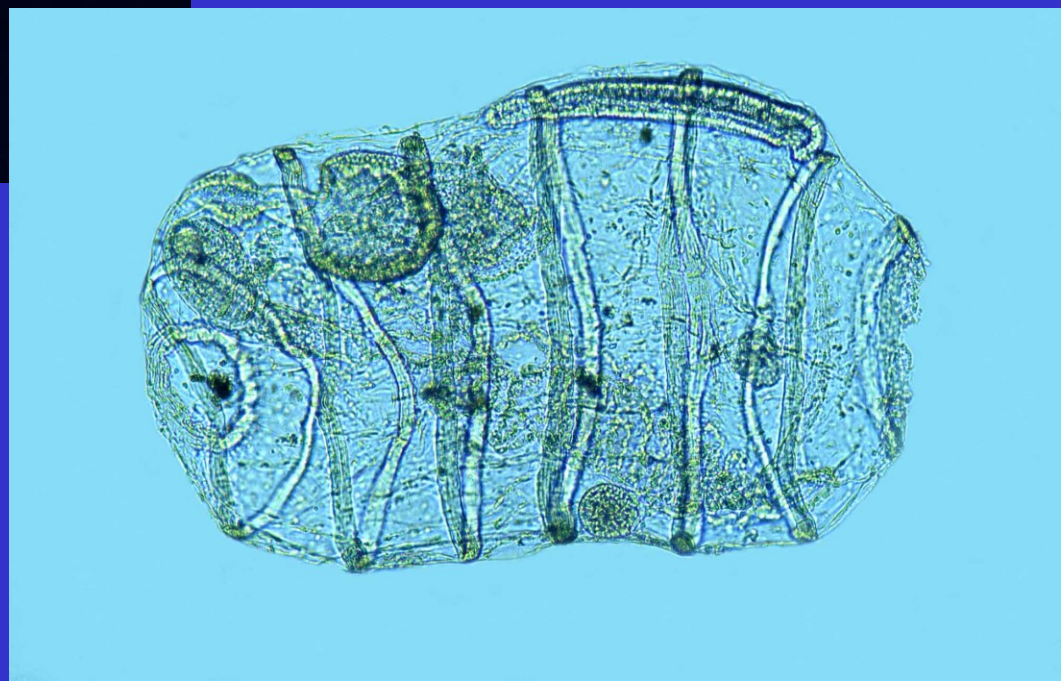
Kruhosvalí (Cyclomyaria, Doliolida)

- svaly – uzavřené obroučky, larvy, forozoidi

Doliolum mulleri

Doliolum sp.

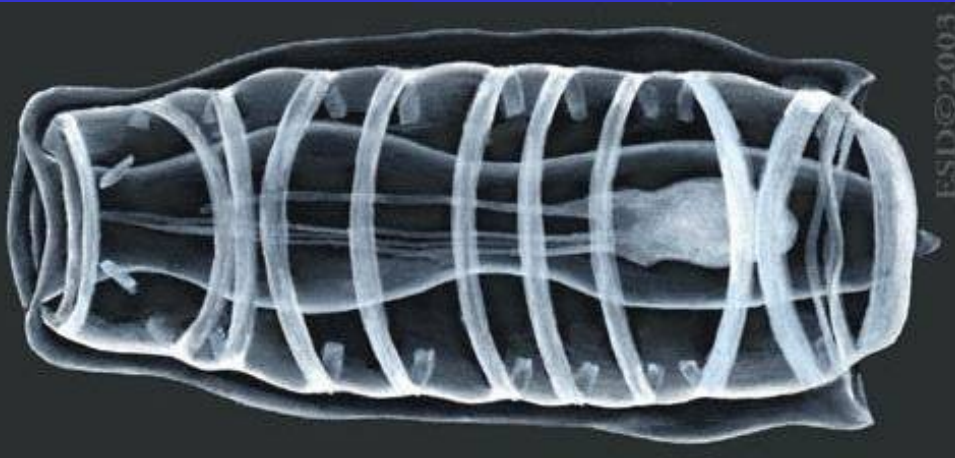
Pásosvalí (Desmomyaria, Salpida)

- svaly – otevřené obroučky + pásy, bez volné larvy

Salpa thompsoni

Salpa aspera

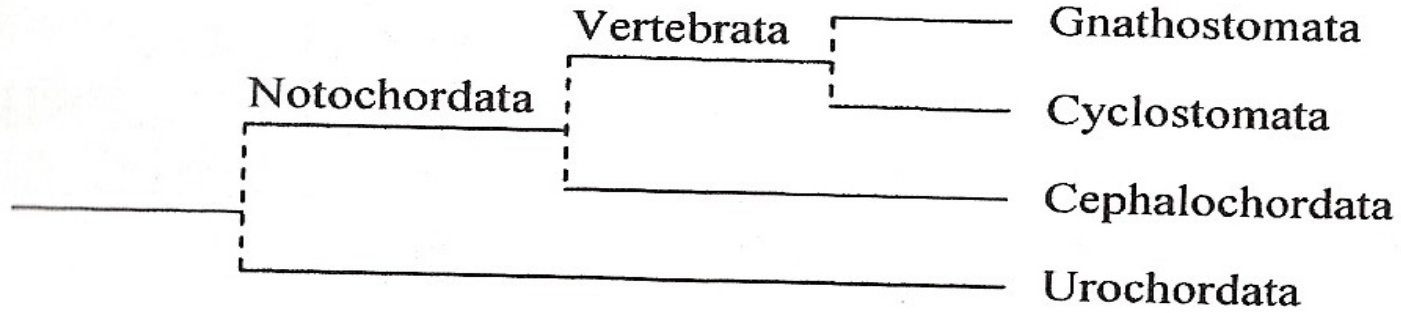

Salpa nálevkovitá (*Salpa fusiformis*)

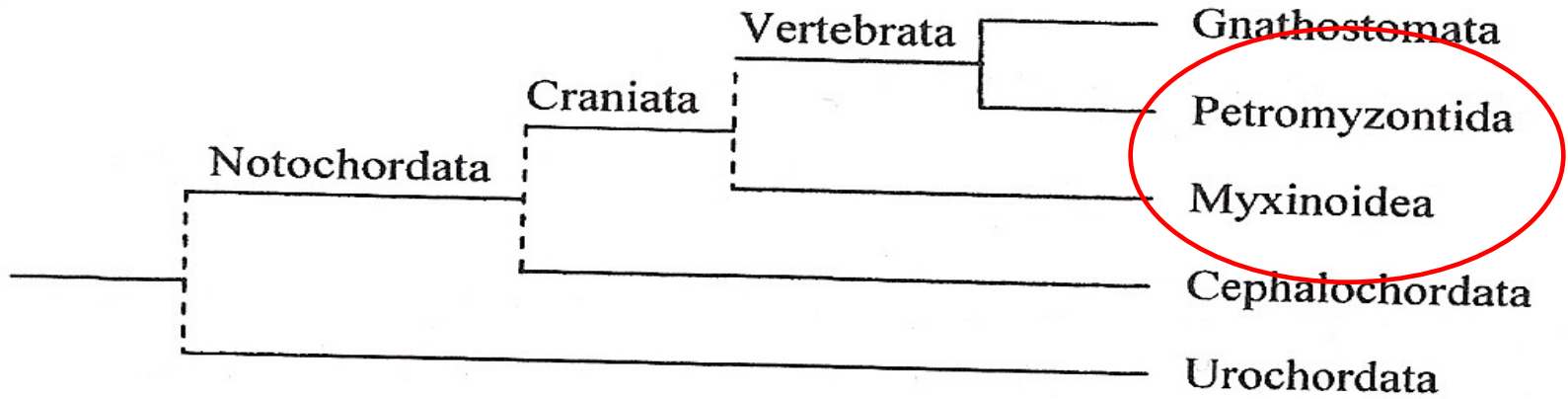

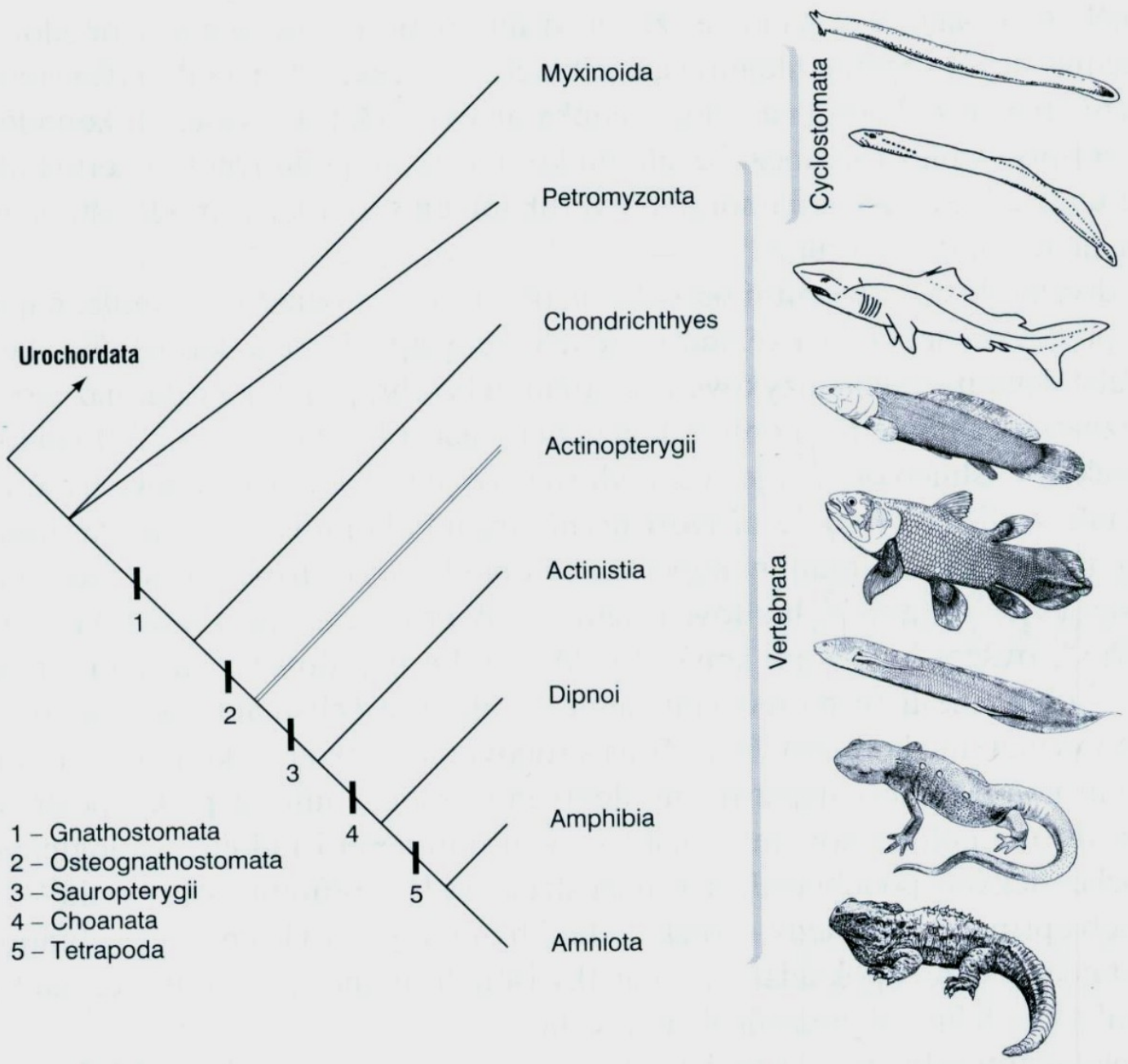
Salpa maxima

A

B

Kruhoústí - Cyclostomata?

- chrupavčitá lebka bez čelistí, nepárový nosní otvor, složitý jazyk
- měkké úhořovité tělo
- bez párových končetin, bez dermální kostry
- chorda zachována (u mihulí chrupavčité horní oblouky obratlů)
- rohovité zoubky v ústech (odontoidy)
- velum v ústním aparátu

Sliznatky - Myxinoidea

- úhořovité tělo bez šupin, do 1 m
- 4 páry „vousků“ (tentaculae)
- ústa s rohovinovými zuby (odontoidy), dvoulaločný jazyk, redukce očí
- po stranách těla vývody slizových žláz
- mořští, hlubinní (cca 60 druhů)
- masožravci, mrchožrouti

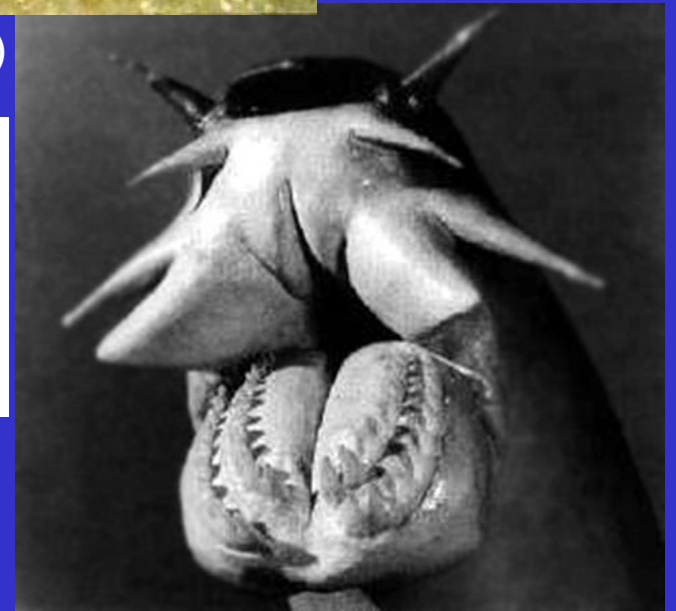
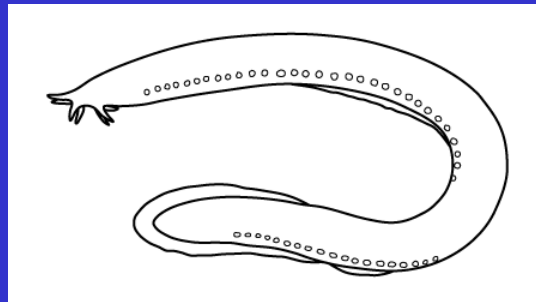

Sliznatka cizopasná (*Myxine glutinosa*)

Eptatretus cirrhatus

Mihule - Petromyzontida

- válcovité tělo, ocasní a hřbetní ploutev

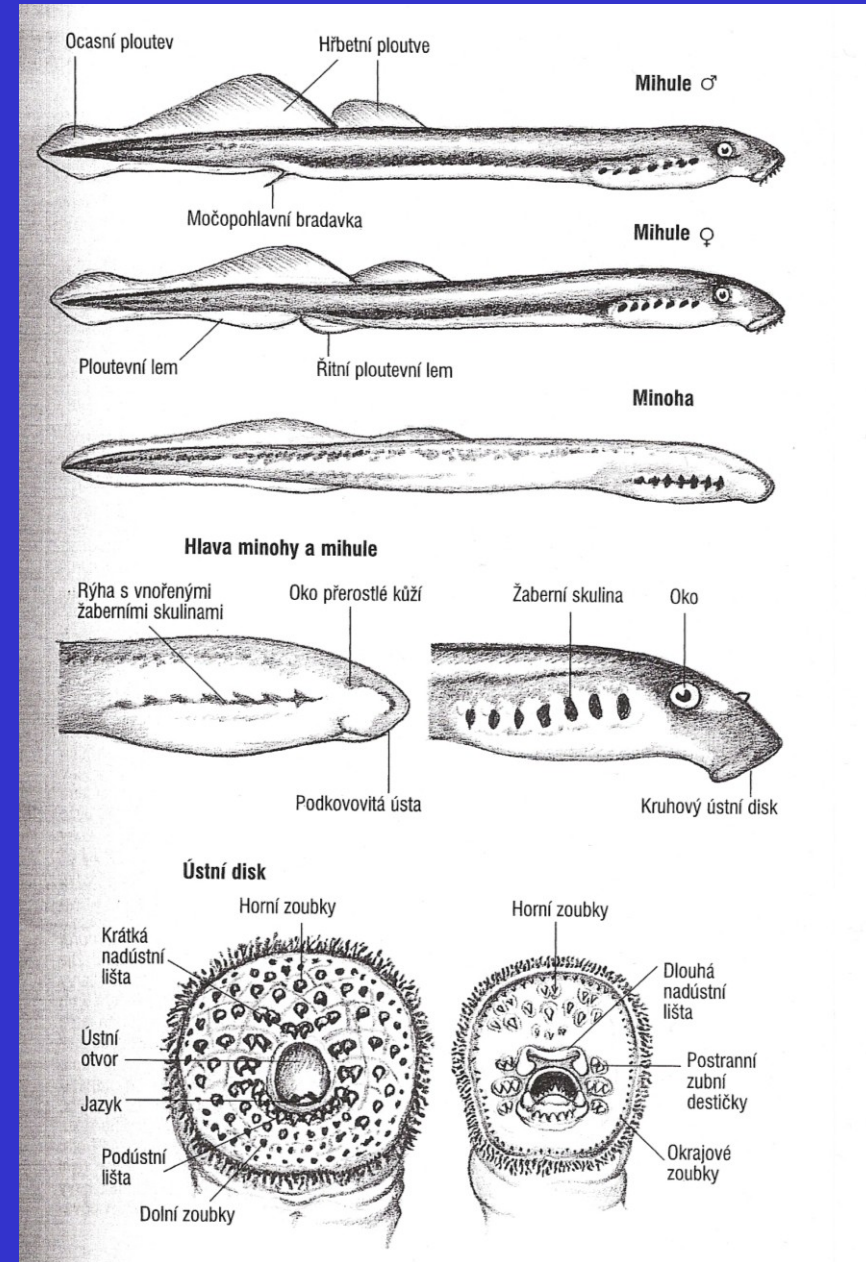
- holá kůže bez šupin, žaberní štěrbin

- ústní aparát dospělců – přísavný terč (rohovité zoubky) – často dravé

- výrazné oči, nepárová nozdra

- larva minoha – ústa podkovovitého tvaru s filtračními řasinkami, oči pod kůží, zahrabávají se do písku

- cca 44 druhů (3 čeledi) – bipolární rozšíření

Mihule - zástupci

mihule mořská
- *Petromyzon marinus*

mihule říční - *Lampetra fluviatilis*

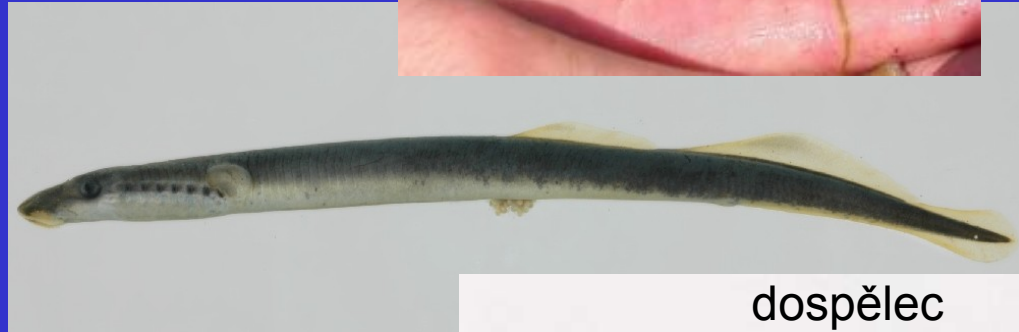
- dravé, anadromní

(*Petromyzon marinus* - mihule mořská) - anadromní
(*Eudontomyzon danfordi* – mihule karpatská – SK) –
dravý adult
(*Lampetra fluviatilis* - mihule říční)

Mihule – naši zástupci

Lampetra planeri - mihule potoční

- 10-15 cm (minoha až 19 cm), tupě hrbolkaté zuby
- světlejší, pstruhové pásma potoků, neparazitický druh

dospělec

Eudontomyzon mariae - mihule ukrajinská

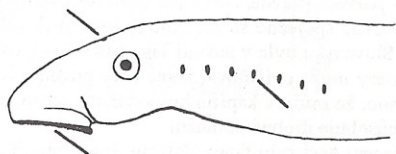
- 12-22 cm, ostré zoubky okolo celého terče
- celkově tmavší, horní úseky potoků a řek (Slovensko), u nás jen Račí potok ve Velkých Losinách

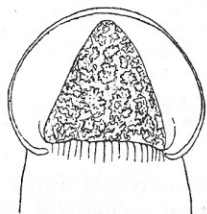
minoha

MIHULOVCI A RYBY

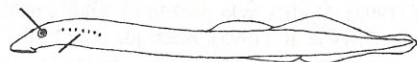
TABULE 1.

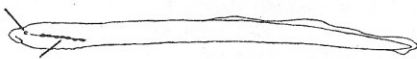
Hlava dospělé mihule
- nepárový čichový otvor
- 7 žaberních otvorů
- ústa nálevkovitá

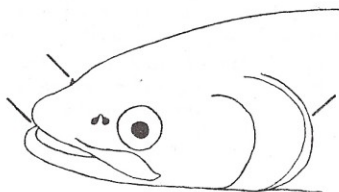
Ústa larvy mihule
ze spodní strany

Dospělá mihule

Larva mihule
(minoha)

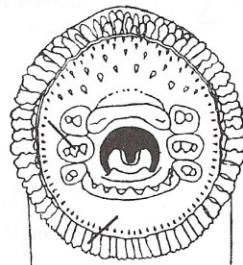

- párové čichové orgány
- 1 žaberní štěrbiná
- ústa štěrbinovitá

RYBY
(viz tab. 3)

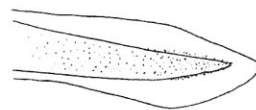
MIHULE

TABULE 2.

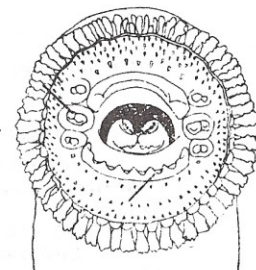

Mihule potoční
(*Lampetra planeri*)

Mezi dolnoústní destičkou a
řadou zoubků na okraji ústního
terče nejsou řady drobných
zoubků.

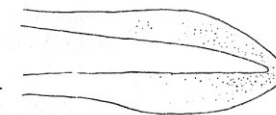

pigmentace ocasní ploutve

Mihule ukrajinská
(*Eudontomyzon mariae*)

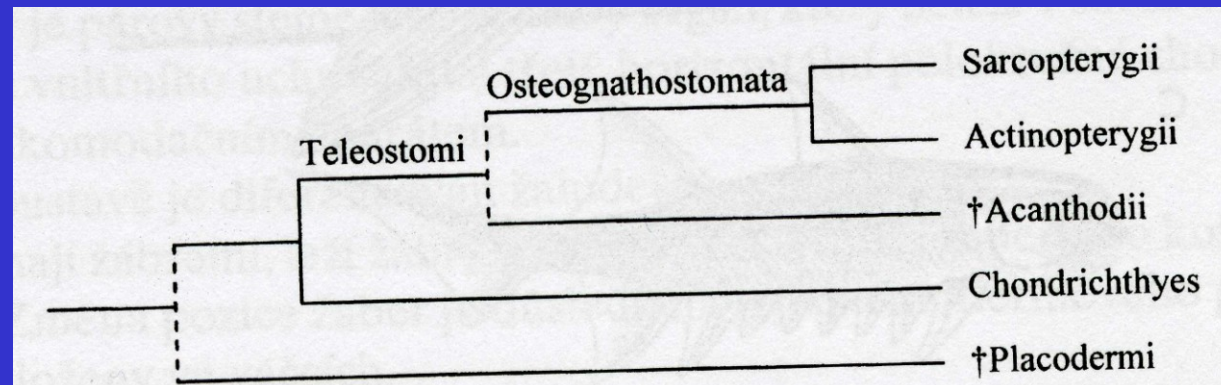
Mezi dolnoústní destičkou a
řadou zoubků na okraji ústního
terče jsou drobné zoubky.

Pigmentace ocasní ploutve

Čelistnatci - Gnathostomata

- čelisti z prvního žaberního oblouku
- endoskelet z kostní tkáně (původem z chrupavky)
- 2 páry končetin s pletenci
- hřbetní a ocasní ploutev s kostěnými elementy
- žebra

Čelistnatci Osteognathostomata

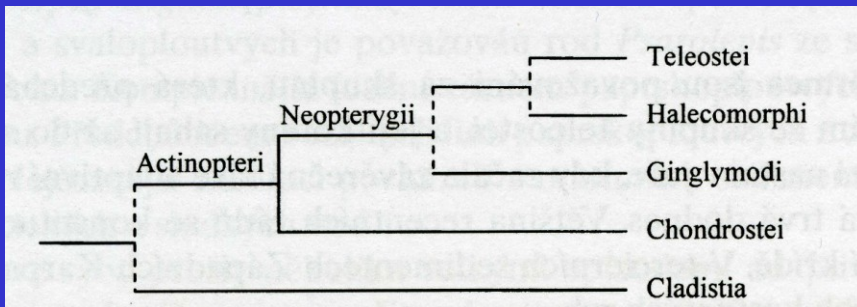
(Tř.): **paprskoploutvé ryby – Actinopterygii** (=Pisces, Osteichthyes)

- původně ganoidní šupiny, tenké ploutevní paprsky, postranní čára
- párové a nepárové ploutve

CHRUPAVČITÍ (Chondrostei)

řád (ordo):

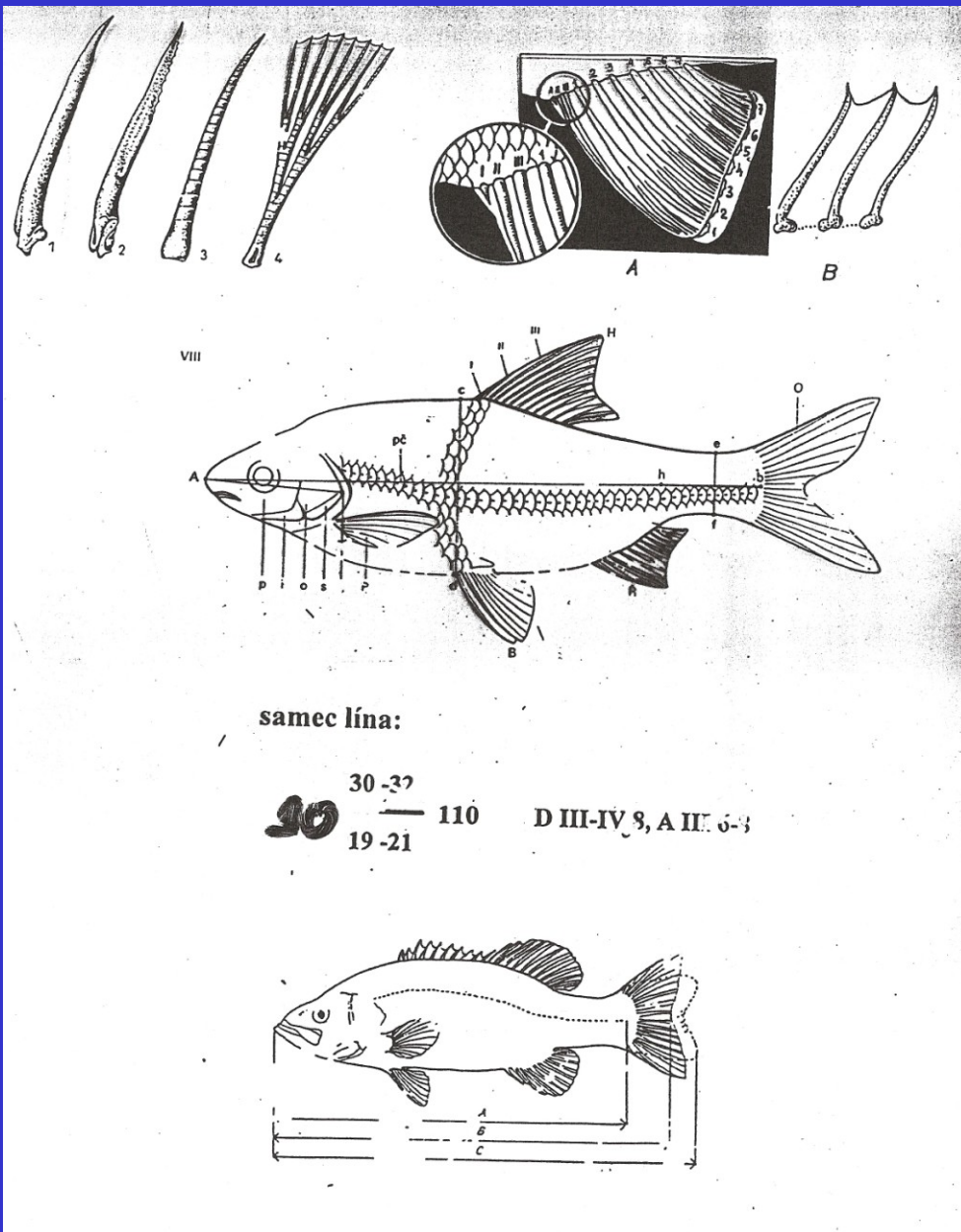
- jeseteři (Acipenseriformes)

KOSTNATÍ (Teleostei)

- lososi (Salmoniformes)
- štiky (Esociformes)
- máloostní (Cypriniformes)
- sumci (Siluriformes)
- holobřiší (Anguilliformes)
- hrdloploutví (Gadiformes)
- volnoostní
(Gasterosteiformes)
- ostnoploutví (Perciformes)
- ropušnice

Důležité znaky ryb

PLOUTVE

- nepárové: hřbetní (dorsální; D)
ocasní (kaudální; C)
řitní (anální; A)
- párové: prsní (pektorální; P)
břišní (ventrální; V)

PAPRSKY

- rozvětvené
- nerozvětvené (tvrdé, měkké)
- s ostny (pichlavé, nepichlavé)

ŠUPINY

- počet na postranní čáře
- počet na výšku od hřbetní ploutve
- velikost

Důležité znaky ryb

ÚSTA

- velká, malá
- vousky (přítomnost a počet)
- koncová, polospodní, spodní, horní

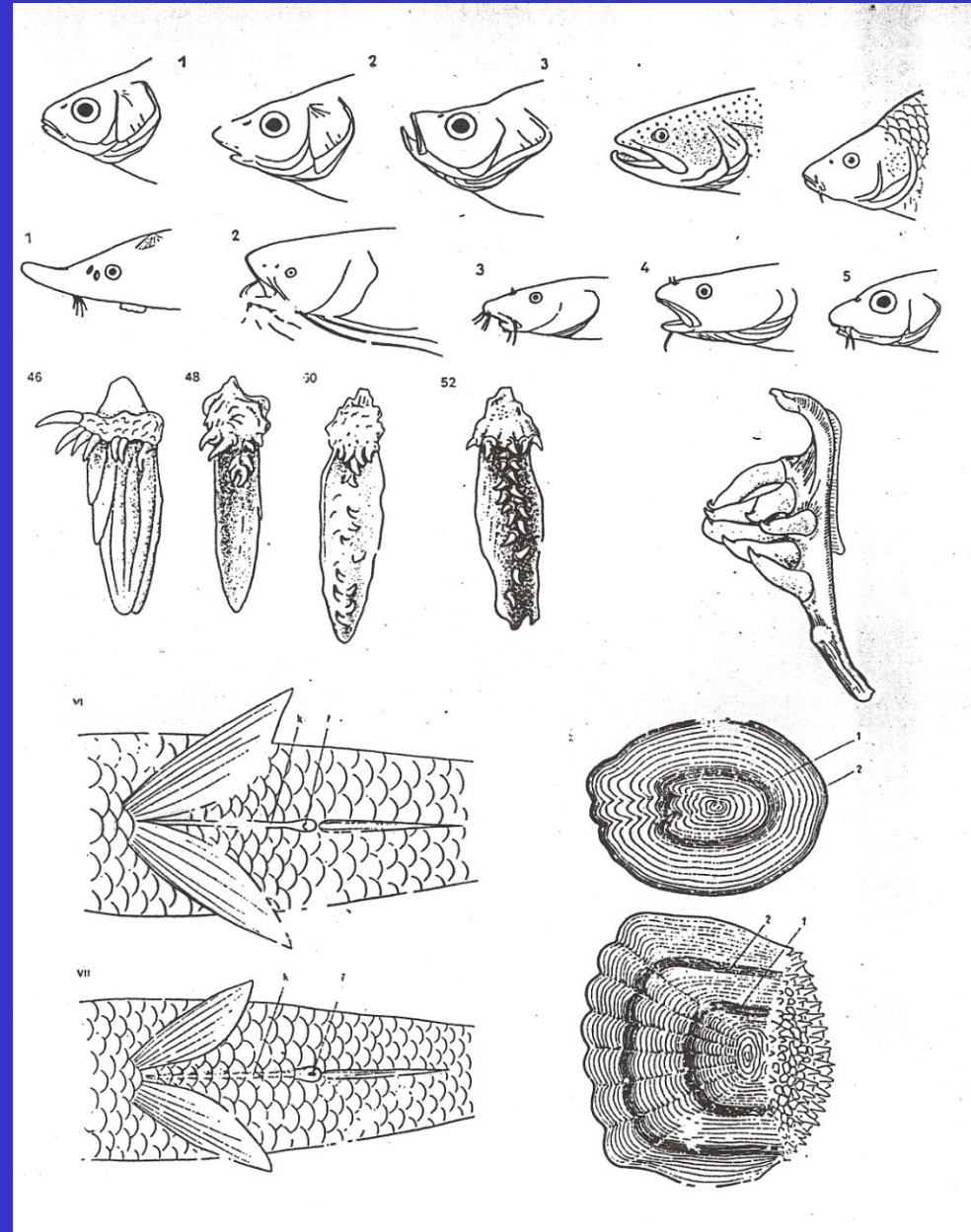
VELIKOST OČÍ

OZUBENÍ

- pravé zuby na čelistech
- na patrové kosti (candát)
- po celém patře (štika)
- na vomeru (lososovití)
- požerákové zuby (kaprovití)

TYPY ŠUPIN

- kosmoidní (paryby, Sarcopterygii)
- ganoidní (původní rybí, chrupavčití)
- cykloidní, ktenoidní (kostnaté ryby)

Chrupavčití - Chondrostei

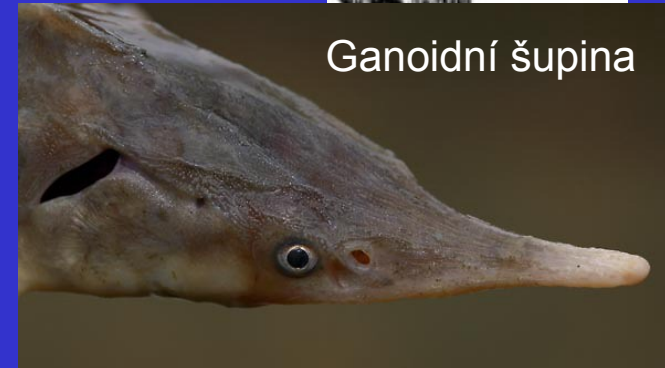
- chorda zachována, chrupavčitý endoskelet, prodloužený rypec, spodní ústa, redukované zuby, i kosti, heterocerkní ocasní ploutev, ganoidní šupiny na horním laloku ocasní ploutve

čel. **Acipenseridae** - jeseterovití

Acipenser ruthenus – jeseter malý

- 60-70 cm, vousky po ústa, hodně bočních štítků (52-71), u nás jen dolní úsek Moravy a Dyje

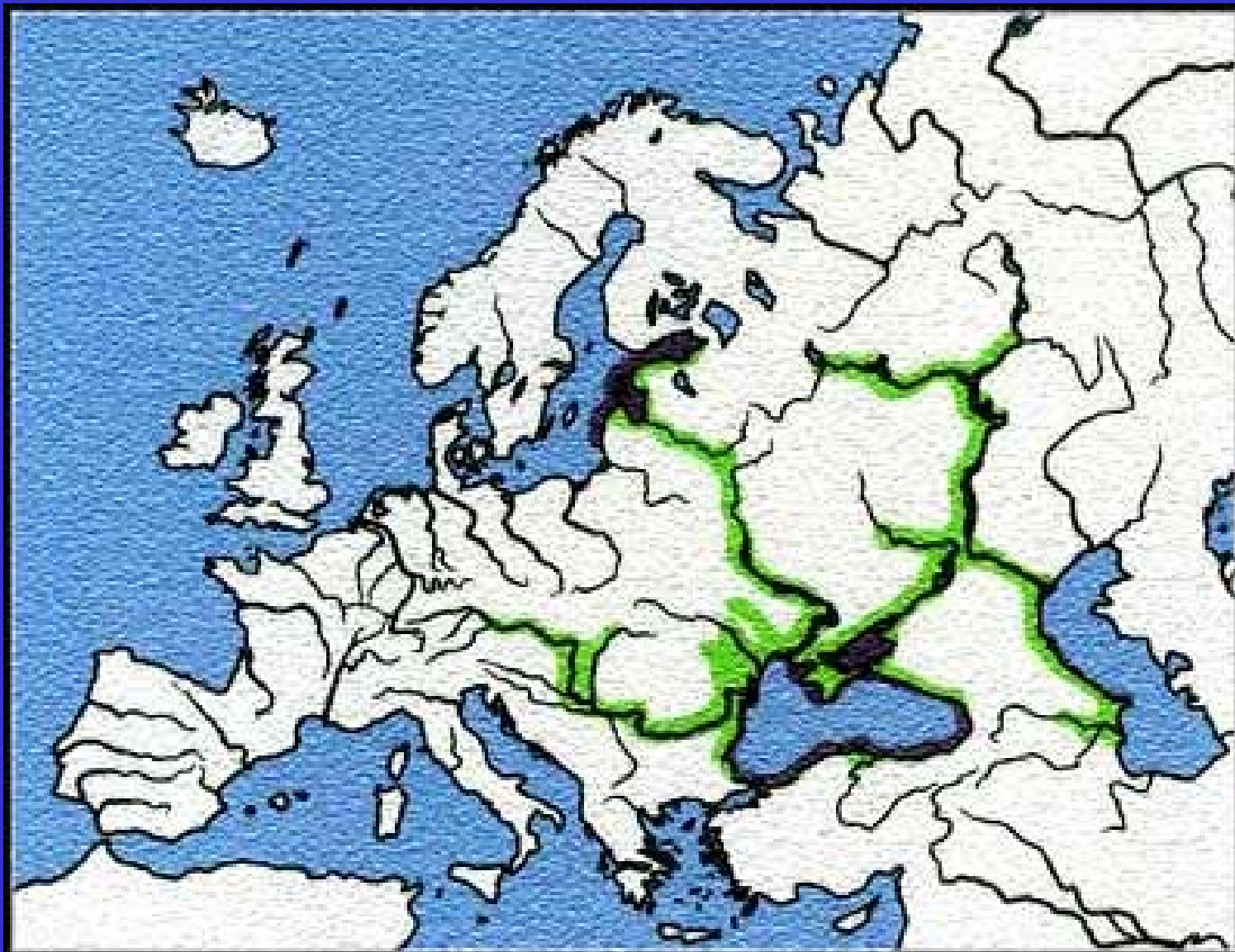
Ganoidní šupina

jeseter malý (*Acipenser ruthenus*)

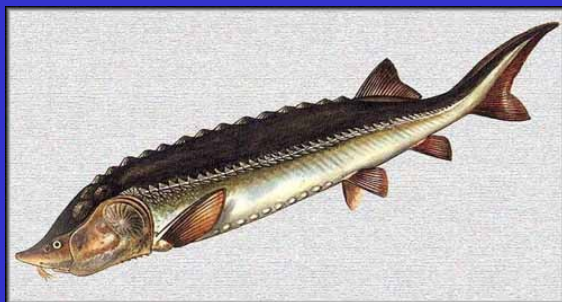

jeseter malý (*Acipenser ruthenus*)
rozšíření

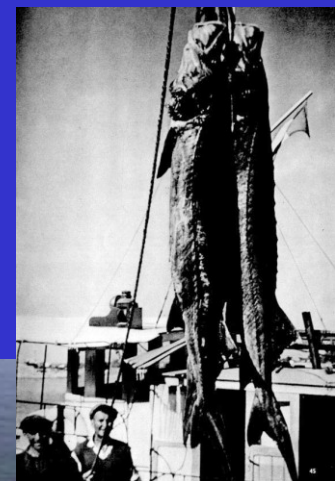
Jeseter velký
(*Acipenser sturio*)

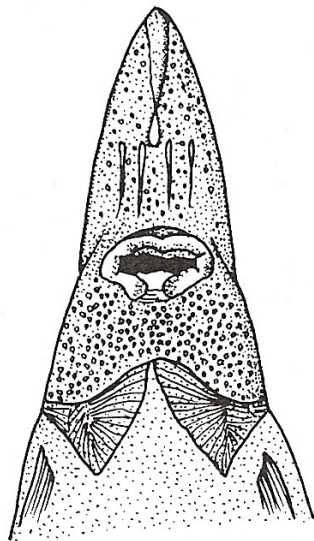
- až 3,5 m, mořský, povodí Labe

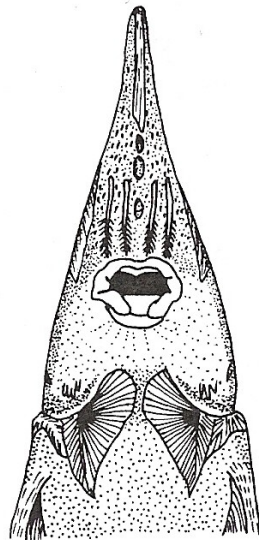
Vyza velká
(*Huso huso*)

- až 10 m, 1,5 t, Černé moře

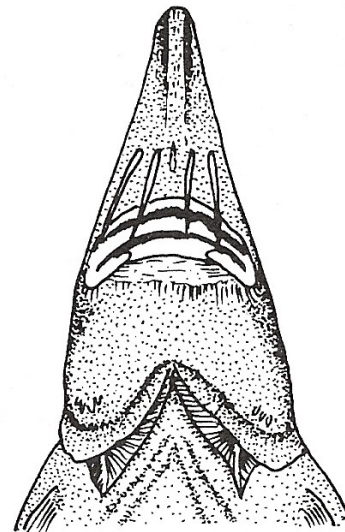

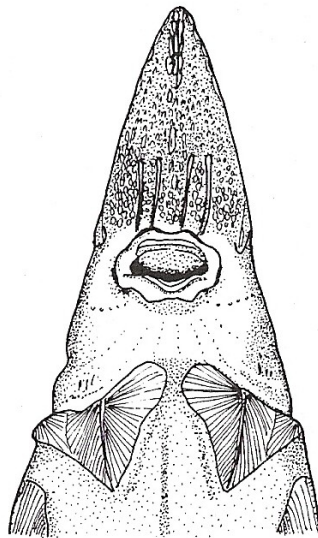
Jeseter velký
(*Acipenser sturio*)

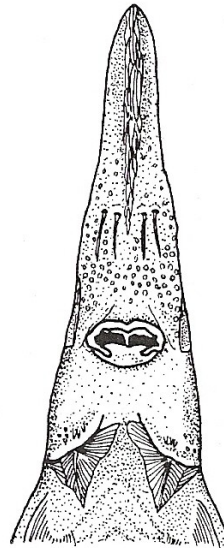
Jeseter malý
(*Acipenser ruthenus*)

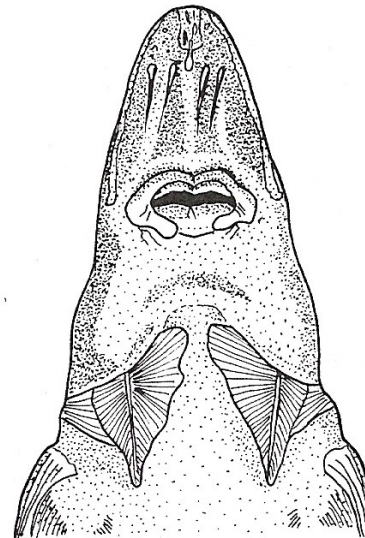
Vyza velká
(*Huso huso*)

Jeseter hladký
(*Acipenser nudiiventris*)

Jeseter hvězdnatý
(*Acipenser stellatus*)

Jeseter ruský
(*Acipenser gueldenstaedtii*)

Obr. 9: Srovnání hlav šesti zástupců jeseterovitých ryb (pohled ze spodní strany)